

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

САІНЧИН ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.985

РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Запоріжжя – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, (м. Запоріжжя).

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Лукашевич Віталій Григорович,
Класичний приватний університет,
проректор.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Волобуєв Анатолій Федотович,
Полтавський інститут економіки і права
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
завідувач кафедри правознавства;

доктор юридичних наук, професор
Лук'янчиков Євген Дмитрович,
Національний технічний університет «КПІ»,
професор кафедри інформаційного
та підприємницького права;

доктор юридичних наук, доцент
Слінько Сергій Вікторович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
начальник кафедри кримінального процесу.

Захист відбудеться «20» червня 2011 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, Запоріжжя, вул. Жуковського 70-б, ауд. 401 п.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, Запоріжжя, вул. Жуковського 70-б, ауд. 124.

Автореферат розісланий «20» травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.О. Армаш

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом останніх років на території України відбувається інтенсивна ескалація кримінального насильства. Розвиток ринкових відносин в економіці супроводжується зростанням тяжких кримінальних злочинів, а також істотними змінами в структурі й динаміці злочинності.

Одним із проявів цієї негативної тенденції є значне зростання злочинності в цілому і збільшення особливо тяжких злочинів проти особи, таких як умисні вбивства, зокрема. Так, кількість зареєстрованих вбивств за останні 15 років в Україні збільшилося майже на 7–12%. Найбільше їх вчиняється в Київській, Харківській, Донецькій і Одеській областях. Незважаючи на зусилля правоохоронних органів у боротьбі з ними, істотного зниження цих злочинів поки не спостерігається. Особливу тривогу викликає зростаючий професіоналізм і організованість злочинних проявів, використання злочинцями корупційних зв'язків під час підготовки, вчинення та приховування вбивств. Домінуючою тенденцією стає їхня корислива спрямованість. Зростає кількість вбивств, учинених із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових пристроїв і речовин. У 1995–2010 рр. була виявлена тенденція до зростання умисних вбивств, учинених на сексуальному ґрунті та поєднаних із розчленуванням трупа. За вказаний час їхня кількість у різні роки зросла в 2,7 раза. У два й більше разів збільшилася кількість умисних вбивств новонароджених і малолітніх дітей. Аналіз статистичних даних і матеріалів кримінальних справ на півдні України (Одеської, Миколаївської та Херсонської областей) показує, що в зазначених регіонах за вказаний період зареєстровано більше ніж 11 тис. злочинів, пов'язаних із позбавленням людини життя. З них вбивства на замовлення зросли майже вдвічі, у 4 рази зросли вбивства, вчинені з особливою жорстокістю, і в 3 рази збільшилися умисні вбивства, пов'язані зі зґвалтуванням.

Водночас, розкриття й розслідування умисних вбивств становить для органів дізнання й слідства серйозні труднощі. Зокрема, аналіз статистичних даних показує, що кожного року в Україні залишаються нерозкритими 9–10% умисних вбивств. Великою мірою це пов'язано з особливим характером зазначеної категорії злочинів: продуманістю, а не спонтанністю їхнього здійснення, ретельністю підготовки, участю в реалізації задуму ряду осіб тощо. Так, для виконання задуманого вбивства дедалі частіше складається план його підготовки, здійснення й приховання, залучаються люди зі злочинним досвідом або особи, які пройшли спеціальну підготовку, що робить його розкриття та розслідування ще більш складним. До цього слід додати недостатню кількість, а щодо деяких видів злочину ще й відсутність, наукових розробок і практичних рекомендацій, що враховують специфіку розкриття та розслідування окремих категорій умисних вбивств.

У криміналістиці традиційно, починаючи з відомих розробок Г. Гроса, С.О. Голунського, М.П. Макаренка, приділялася певна увага розслідуванню вбивств. Так, за радянських часів у працях криміналістів і судових медиків (В.С. Бурданової, Л.Г. Відонова, Г.А. Густова, А.К. Звірбуля, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, Г.І. Кочарова, О.М. Ларіна, Г.М. Мудьюгіна, М.В. Попова, М.О. Селіванова, В.І. Теремілова, К.І. Тетієва, В.Ф. Червакова, В.І. Шиканова, Я.М. Яковлева та інших) були сформульовані вихідні положення методики розслідування вбивств, які покладені в основу підручників і навчальних посібників з криміналістики того часу. За своїм змістом ці дослідження являють собою практичні рекомендації відносно провадження окремих (невідкладних) слідчих дій. Але кардинальні соціальні, економічні та політичні зміни, що відбуваються в сучасній Україні, певним чином впливають на механізми вчинення названого виду злочинів. Змінилося також правове регулювання діяльності правоохоронних органів, зокрема, їхньої оперативно-розшукової діяльності й використання її результатів у доказуванні.

Окремі проблеми розкриття та розслідування умисних вбивств у сучасних умовах привертала увагу відомих вітчизняних науковців. За темами розслідування окремих видів вбивств виконані кандидатські дисертаційні роботи О.Ю. Булулукова (м. Харків, 1997 р.), А.В. Старушкевича (м. Київ, 1998 р.), І.В. Борисенка (м. Харків, 1999 р.), В.І. Боярова (м. Київ, 2000 р.), С.Ф. Здоровка (м. Харків, 2002 р.), М.В. Костенка (м. Харків, 2003 р.), В.В. Семеновою (м. Харків, 2004 р.), В.Л. Синчука (м. Харків, 2004 р.), О.О. Андрєєва (м. Харків, 2007 р.), І.В. Кубарєва (м. Харків, 2007 р.), Ю.Б. Комаринської (м. Київ, 2010 р.), А.М. Чорного (м. Київ, 2010 р.). Але слід констатувати, що багато питань як теоретичного, так і практичного плану залишилися поза увагою дослідників.

На початку розслідування далеко не завжди можна визначити вид вбивства, дати однозначну правову й криміналістичну оцінку події, що сталася. А отже, і правильно визначити напрям та обрати відповідну тактичну схему його розслідування. У методиках розслідування окремих різновидів вбивств існує низка проблемних питань комплексного характеру, що вимагають свого дослідження з урахуванням сучасних факторів, які детермінують як вчинення злочинів, так і їхнє розслідування.

Потреби слідчої й судової практики вимагають комплексного підходу в оновленні криміналістичних методик. Зокрема, потребують свого подальшого дослідження теоретичні основи розкриття й розслідування умисних вбивств: визначення криміналістичної класифікації й характеристики злочинів зазначеного виду, побудова на сучасному методологічному підґрунті окремої видової методики розслідування умисних вбивств. Також потребують подальшого опрацювання рекомендації щодо організаційно-тактичних особливостей конкретних методик розкриття окремих видів умисних вбивств: таких, що вчиняються на сексуальному ґрунті; дітовбивств; вбивств при інсценуванні іншого злочину; вбивств за допомогою зброї та вибухових пристроїв; поєднаних із розчленуванням трупа; вбивств, скоєних на замовлення, – на основі узагальнення типових слідчих ситуацій, типових

версій, організаційно-тактичних алгоритмів діяльності на початковому етапі розслідування зазначених видів вбивств.

Таким чином, підвищена соціальна небезпека та наявна тенденція до зростання умисних вбивств, їхнє низьке розкриття, існуючі недоліки в організації та тактичному забезпеченні розслідування, що пов'язані з недостатньою теоретичною розробкою та методичним забезпеченням цих злочинів й обумовили актуальність і значущість обраної теми та визначення завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилось відповідно до напрямів, визначених Комплексною програмою профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1767, плану науково-дослідної діяльності кафедри кримінального процесу та криміналістики інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету «Організаційно-правове, науково-методичне й інформаційне забезпечення досудового слідства та судового провадження» (номер державної реєстрації 0108U002323). Тема перезатверджена вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 2 від 27.10.2010 р.).

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є розробка методологічних й організаційно-тактичних проблем розслідування умисних вбивств, формування на цій основі концептуальних теоретичних положень його видової методики, виділення особливостей методик розслідування окремих видів названого злочину*

Багатоплановість і комплексність реалізації зазначеної мети зумовили необхідність вирішення таких *завдань*:

1. Вивчити стан теоретичної й методичної розробки криміналістичних аспектів проблеми розслідування умисних вбивств як системного соціального об'єкта і предмета криміналістичного дослідження й на цій основі:

1.1. Дослідити та систематизувати теоретичні засади криміналістичної класифікації умисних вбивств.

1.2. Визначити криміналістичні підстави та здійснити класифікацію умисних вбивств.

1.3. Уточнити криміналістичне значення понять «розкриття» та «розслідування» злочинів.

1.4. З'ясувати загальні принципи та уточнити організаційно-тактичні завдання розслідування умисних вбивств.

1.5. Сформулювати теоретичні засади розробки видової методики розслідування умисних вбивств і на цій основі запропонувати її структуру та зміст.

1.6. Визначити структуру та зміст видової криміналістичної характеристики умисних вбивств, дослідити взаємозв'язки її окремих елементів і можливості їхнього використання для висунення версій.

1.7. Узагальнити практику застосування спеціальних знань під час розслідування умисних вбивств, виявити типові недоліки, окреслити проблемні питання та сформулювати відповідні рекомендації.

2. Виділити криміналістичні аспекти слідчої діяльності та розробити науково-методичні основи розслідування окремих видів умисних вбивств. На базі узагальнення слідчої практики визначити особливості криміналістичної характеристики, типових слідчих ситуацій, системи загальних і окремих версій, упорядкувати організаційно-тактичні програми (алгоритми) початкового етапу розслідування окремих видів умисних вбивств:

2.1. Вбивств, пов'язаних із розчленуванням трупа.

2.2. Вбивств, учинених на сексуальному ґрунті.

2.3. Вбивств матір'ю своєї новонародженої дитини.

2.4. Вбивств на замовлення.

2.5. Вбивств, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, в межах яких реалізується процес розслідування умисних вбивств – діяльність відповідних правоохоронних органів, а також певні закономірності, що пояснюють пізнавально-методичні й організаційно-тактичні особливості цієї діяльності.

Предметом дослідження є криміналістична теорія окремої видової методики розслідування умисних вбивств; злочинна діяльність з підготовки, вчинення й приховування умисних вбивств та практика роботи правоохоронних органів з їхнього розслідування.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети й завдань дослідження, об'єкта і предмета. Під час дослідження використовувався комплекс загальних та спеціально-наукових методів і прийомів наукового пізнання соціальних і правових явищ. Це дало можливість вивчити проблему в єдності її змісту та юридичної форми, здійснити системний аналіз діяльності правоохоронних органів із розкриття та розслідування умисних вбивств. Під час дослідження застосовувалися також методи формальної логіки (аналіз, синтез, індукція, дедукція) – для дослідження нормативних актів, матеріалів кримінальних справ, аналітичних матеріалів, концепцій, точок зору авторів з окремих питань, класифікацій тощо, що входять до предмета дослідження (розділ 1, глави 1, 2, 3, 4); історичний метод – при дослідженні появи та розвитку окремих теорій, концепцій, поглядів учених-криміналістів із проблем методики розслідування вбивств (криміналістичної характеристики злочинів, етапів розслідування, структури методики розслідування тощо) (розділ 1, глави 1, 2, 3, 4); порівняльно-правовий метод – при дослідженні окремих норм кримінального, кримінально-процесуального права України, Росії та деяких інших країн (розділ 1, глави 1, 4); системно-структурний метод було використано при дослідженні механізму вчинення умисних вбивств і побудови типових тактичних операцій (розділ 2); статистичні методи – в ході узагальнення кримінальних справ, збору та обробки даних, отриманих із статистичної звітності, анкетування та інтерв'ювання практичних працівників тощо (розділ 2).

Нормативною базою дослідження є Конституція України, ратифіковані міжнародно-правові документи, чинне кримінальне, кримінально-процесуальне законодавство України, інші закони України, відомчі нормативно-правові акти

МВС і Генеральної прокуратури України, що регулюють слідчу й оперативно-розшукову діяльність правоохоронних органів.

Теоретичною основою дисертації виступають наукові досягнення в галузі філософії, логіки, кримінології, кримінального, кримінально-процесуального права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, юридичної психології, а також інших галузей наукових знань, що стосуються питань висвітлення механізму злочинної діяльності й організації розкриття й розслідування умисних вбивств.

Емпіричну базу дослідження становлять: узагальнені матеріали слідчої й судової практики: проаналізовано понад 500 кримінальних справ і матеріалів з умисних вбивств за 1995–2010 рр., проведено опитування 250 слідчих, керівників МВС та прокуратури, використано статистичні дані та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури й МВС України з питань досудового слідства за останні десять років.

У дисертаційному дослідженні використаний також особистий багаторічний досвід роботи дисертанта в оперативно-розшукових підрозділах карного розшуку та спеціальному підрозділі боротьби з організованою злочинністю МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою у вітчизняній літературі монографічною працею, у якій із позицій системно-діяльнісного підходу комплексно досліджується проблема розслідування умисних вбивств різних категорій. У роботі вдосконалено існуючі й сформульовано нові концептуальні положення щодо механізму вчинення умисних вбивств і методики їхнього розслідування, що відносяться до загальної теорії криміналістики та її розділу – криміналістичної методики.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку положень і висновків, котрі відповідають вимогам наукової новизни та мають значення для теорії криміналістики й правоохоронної практики, а саме:

уперше:

– визначено на основі загальнофілософського вчення про структуру людської діяльності криміналістичний зміст професійної діяльності з розслідування умисних вбивств із відокремленням у його структурі оперативно-розшукового та кримінально-процесуального аспектів;

– виділено на основі аналізу типових механізмів – способів учинення, підготовки й приховання умисних вбивств – їхні ознаки, що використовуються як підстави для класифікації цих злочинів на дві групи – вчинені за умов очевидності та за умов неочевидності;

– сформульовано концептуальні положення розробки видової методики розслідування умисних вбивств, визначено її структуру та зміст. Розглядаючи розслідування умисних вбивств як багатопланову інформаційно-пізнавальну та організаційно-тактичну діяльність, автор рекомендує систему заходів і умов її забезпечення розробляти у вигляді відповідних типових програм – криміналістичних алгоритмів, що базуються на визначених типових слідчих ситуаціях, етапах розслідування, різновидів вбивств, що спрямовані на

послідовне й комплексне вирішення конкретних завдань розслідування вбивств певного виду;

– визначено структуру та зміст видової криміналістичної характеристики умисних вбивств, зокрема її структуру визначено виходячи зі структури предметної діяльності й умов, що забезпечують останню, а також зі специфіки цих злочинів. Її елементами виокремлено відомості стосовно особливостей суб'єкта (особи злочинця); особи потерпілого і його зв'язок зі злочинцем; обстановки вчинення; способів підготовки, вчинення й приховування; характерних слідів («слідової картини») вбивств. Показано можливості її використання під час висування версій;

– визначено специфіку розкриття та розслідування, а також розроблено організаційно-тактичні програми (алгоритми) дій, спрямовані на оптимізацію початкового етапу розслідування окремих категорій умисних вбивств, пов'язаних із розчленуванням трупа; вчиненому на сексуальному ґрунті; матір'ю своєї новонародженої дитини; вчинених на замовлення; із застосуванням вибухових пристроїв. З урахуванням найбільш імовірних версій і слідчих ситуацій обґрунтовано методичні рекомендації дій на наступному етапі розслідування, визначено обсяг і форми взаємодії слідчого, органів дізнання та прокуратури під час розслідування умисних вбивств;

– визначено, відповідно до типових ситуацій, основні тактичні завдання (напрями) розслідування умисних вбивств і тактичні операції як засоби їхнього вирішення, обґрунтовано необхідність проведення таких операцій. Розкрито зміст таких тактичних операцій при розслідуванні умисних вбивств, як «особа вбитого», «свідки», «особа вбивці», «затримання вбивці», «співучасники», «зброя» тощо;

– визначено типові слідчі ситуації, пов'язані з характером первинної інформації, в разі виявлення трупа новонародженої дитини або зникнення дитини чи вагітності жінки, досліджено й узагальнено типові версії щодо особи злочинця, мотиву, місця вчинення, способу приховування тощо, сформульовано рекомендації щодо організаційно-тактичного алгоритму дій (тактичних операцій) на початковому етапі розслідування цих злочинів;

удосконалено:

– класифікацію умисних вбивств, учинених на сексуальному ґрунті, яку пропонується проводити за декількома підставами: особливостями особи злочинця; характером рецидиву; віком злочинця; зв'язком «убивця – потерпілий»; особливостями мотивації; способом приховування злочину; місцем вчинення; кількістю сексуальних вбивств; у зв'язку із вчиненням інших статевих злочинів;

– загальні підходи та організаційно-тактичні завдання розслідування умисних вбивств;

– криміналістичну характеристику окремих категорій умисних вбивств (пов'язаних із розчленуванням трупа; вчинених на сексуальному ґрунті; матір'ю своєї новонародженої дитини; вчинених на замовлення; із застосуванням вибухових пристроїв);

– особливості планування й організації розслідування окремих категорій умисних вбивств (пов'язаних із розчленуванням трупа; вчинених на

сексуальному ґрунті; матір'ю своєї новонародженої дитини; вчинених на замовлення; із застосуванням вибухових пристроїв), а також тактики проведення окремих слідчих дій;

- основні організаційно-методичні заходи розслідування такого різновиду вбивств, як вбивства із розчленуванням трупа, та запропоновано шляхи їхньої оптимізації;

- основні організаційно-методичні заходи розслідування вбивств, учинених на сексуальному ґрунті, та запропоновано шляхи їхньої оптимізації;

- уточнено положення щодо відмітних рис особи суб'єкта вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини;

- основні організаційно-методичні засоби розслідування вбивств на замовлення та запропоновано шляхи їхньої оптимізації;

- уточнено перелік питань, що входять до предмета доказування вбивств, учинених із застосуванням вибухових пристроїв, і сформульовано рекомендації щодо планування й проведення окремих тактичних операцій;

набуло подальшого розвитку:

- концепція криміналістичної характеристики злочинів як системи відомостей про елементи злочинної діяльності, котра здобуває свою специфіку залежно від певних груп злочинів, що дає змогу створити їхню інформаційну модель;

- положення щодо типових слідчих ситуацій під час розслідування певних різновидів умисних вбивств, визначено кількісно-якісні характеристики первинної криміналістично значущої інформації й особливості її джерел;

- аналітичні методи встановлення особи злочинця в справах про вбивства, вчинених за умов неочевидності;

- пропозиції щодо більш ефективного застосування спеціальних знань під час розслідування умисних вбивств;

- рекомендації щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих дій, спрямованих на встановлення особи потерпілого та злочинця під час розслідування вбивств із розчленуванням трупа;

- рекомендації щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих дій, спрямованих на встановлення особи злочинця під час розслідування вбивств, учинених на сексуальному ґрунті;

- рекомендації щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих дій, спрямованих на встановлення виконавця та замовника під час розслідування вбивств на замовлення;

- положення щодо способів підготовки, вчинення та приховування слідів вбивств, учинених із застосуванням вибухових пристроїв.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень, присвячених вдосконаленню методик розслідування окремих видів вбивств;

- практичній діяльності – з метою сприяння підвищенню ефективності діяльності органів досудового слідства з розкриття та розслідування умисних вбивств;

– навчальному процесі – під час викладання відповідних розділів криміналістики, а також для підготовки відповідних навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Особистий внесок здобувача. Виконане дослідження здійснено самостійно. Положення й висновки, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися. У зміст роботи не включалися напрацювання автора, отримані під час підготовки дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: «Питання застосування нового Кримінального кодексу України» (м. Харків, 2001 р.); «Судовий захист прав людини: національний і європейський досвід» (м. Одеса, 2001 р.); «Сучасні проблеми юридичної науки і правозастосовчої діяльності» (м. Харків, 2001 р.); «Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю» (м. Донецьк, 2002 р.); «Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства» (м. Запоріжжя, 2002 р.); «Боротьба з наркобізнесом проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Одеса, 2002 р.); «155-річний досвід підготовки правознавців на півдні України» (м. Одеса, 2002 р.); «Інформаційне забезпечення боротьби з організованою злочинністю» (м. Одеса, 2002 р.); «Новий кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення» (м. Київ – Харків, 2002 р.); «Застосування міжнародного права у внутрішньому правопорядку України» (м. Дніпропетровськ, 2003 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2003 р.); VI (58) звітна наукова конференція професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 2003 р.); «Трансформація ринкових відносин в Україні: організаційно-правові та економічні проблеми» (м. Одеса, 2003 р.); «Україна наукова 2003» (м. Дніпропетровськ, 2003 р.); «Ідея правової держави: історія і сучасність» (м. Луганськ, 2003 р.); III наукові читання, присвячені 90-річчю із дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова (м. Одеса, 2003 р.); «Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою» (м. Київ, 2003 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 2004 р.); «Наука і освіта 2004» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.); «Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті Європейських інтегративних процесів» (м. Київ, 2004 р.); «Тіньова економіка в інфраструктурі організованої злочинності» (м. Одеса, 2004 р.); «Ефективність правових заходів у протидії організованим формам злочинності» (м. Одеса, 2005 р.); Наукова конференція професорсько-викладацького складу ОНЮА (м. Одеса, 2005 р.); «Запорізькі правові читання» (м. Запоріжжя, 2005 р.); «Криміналістичні та процесуальні проблеми, що виникають під час проведення слідчих дій» (м. Донецьк, 2006 р.); «Другі Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв – Одеса, 2006 р.); «Актуальні проблеми розвитку державності та правової системи України»

(м. Львів, 2007 р.); «Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах» (м. Запоріжжя, 2009 р.); «Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення» (м. Харків, 2010 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження використано для складання методичних рекомендацій щодо розслідування вбивств, що були направлені до Генеральної прокуратури України (акт впровадження від 22.08.2005 р.), Міністерства внутрішніх справ України для впровадження в практику й знайшли своє застосування в діяльності слідчих і оперативно-розшукових підрозділів УУР УМВД в Одеській області (акт впровадження від 28.08.2005 р.). Упровадження результатів дисертаційного дослідження також було здійснено в 2005 р. в органах та підрозділах прокуратури Одеської та Миколаївської областей, в апеляційному суді Одеської області, що підтверджується відповідними актами впровадження.

Результати дослідження застосовувалися в навчальному процесі при викладанні загального курсу криміналістики та спецкурсів із методики розслідування окремих видів злочинів: у Національній академії внутрішніх справ України (акт впровадження від 30.08.2005 р.), Одеській національній юридичній академії та в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова (акти впровадження від 2005 р.), Запорізькому національному університеті (акт впровадження від 06.09.2010 р.), Запорізькому юридичному інституті Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 10.09.2010 р.), Херсонському державному університеті (акт впровадження від 07.02.2011 р.), Херсонському юридичному інституті НУВС (акт впровадження від 21.01.2011 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у 2 монографіях, трьох розділах навчального посібника, 79 наукових статтях і тезах доповідей та повідомлень на наукових і науково-практичних конференціях, із них 44 – у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 2 розділів, що об'єднують 9 глав, 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (430 найменування) та 34 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 463 сторінок, у тому числі основного тексту – 360 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність і рівень розробленості теми дисертаційного дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання, наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, сформульовано основні положення та висновки, що виносяться на захист, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 – «Теоретичні основи розслідування умисних вбивств» – складається із чотирьох глав.

У першій главі «*Криміналістична класифікація умисних вбивств*», що містить два підрозділи, визначаються теоретичні засади та значення критеріїв криміналістичної класифікації злочинів. Класифікація розглядається як результат застосування типологічного методу, що дає змогу розподілити множинність об'єктів на підмножини (підкласи) за певними ознаками.

Базуючись на дослідженнях поняття діяльності у вітчизняній філософії та психології, а також у кримінології й криміналістиці проводиться аналіз понять «злочин», «злочинна діяльність», «розкриття та розслідування злочинів» і робиться висновок про те, що кожний умисний злочин (вбивство) може розглядатися як діяльність, що складається з її підготовки, вчинення й приховування. Поряд із цим автор виділяє випадки, коли юридичному оцінюванню підлягає низка злочинних діянь, детермінованих відповідними потребами, мотивами, цілями, способом життя суб'єкта, що утворюють (формують) злочинну діяльність.

Злочинну діяльність автор розглядає як систему, виділяючи в ній такі структурні елементи: 1) суб'єкт (особу злочинця); 2) потреби та інтереси, що зумовлюють мотив і мету злочину; 3) об'єкт, на який спрямовуються дії суб'єкта; 4) процес (механізм) здійснення діяльності; 5) результат діяльності. Розумова діяльність суб'єкта, його злочинний і життєвий досвід використовуються ним для вибору об'єкта, постановки проміжних і кінцевих завдань, оцінювання власних сил і можливостей, умов, досягнутого результату, удосконалення й корегування своїх дій, впливу на поведінку інших осіб тощо.

Учинення умисних вбивств розглядається дисертантом як певна система дій особи, що детермінується певними факторами. Першим системоутворювальним фактором окресленої категорії злочинів виступає мотив дій суб'єкта. Другим фактором є мета – задоволення своїх матеріальних, фізіологічних чи інших потреб. Третім фактором є спосіб вчинення вбивства, який обирається суб'єктом залежно від своїх нахилів і можливостей (суб'єктивні умови), а також існуючої обстановки (об'єктивні умови). Головним завданням криміналістичного дослідження зазначеної діяльності є вивчення її механізму й закономірних зв'язків між його елементами, котрі визначають процеси слідоутворення, з формулюванням відповідних теоретичних положень і практичних рекомендацій із розслідування.

Виявлено тенденцію до вдосконалювання своєї діяльності особою, що вчиняє умисні вбивства. З кожним новим епізодом ця діяльність стає все більш продуманою, у діях злочинців виявляються риси професіоналізму.

Перш за все, це стосується вбивств на замовлення, коли злочинці застосовують вогнепальну зброю, вибухові пристрої, отруту. Окремі особи чи групи, що вчиняють умисні вбивства, можуть найматися для обслуговування організованих злочинних угруповань або ставати їхніми структурними підрозділами.

Аналізуючи погляди окремих науковців на класифікацію злочинів, дисертант поділяє точку зору тих вчених, які пропонують в основу криміналістичної класифікації злочинів покласти криміналістичні критерії,

зокрема, спосіб вчинення злочину. Такий підхід, на його погляд, є більш продуктивним, оскільки дає змогу розробляти методики розслідування не тільки окремих видів злочинів, а й більш вузьких груп злочинів, що відповідає потребам слідчої практики. Основними критеріями, за якими проводилася криміналістична класифікація умисних вбивств, були елементи предметної злочинної діяльності – предмет посягання, обстановка вчинення злочину (просторово-часові та інші умови дійсності), механізм (спосіб) учинення, наслідки й результат злочину, а також особливості суб'єкта (особи злочинця), мотиви та цілі його вчинків, особливості особи потерпілого.

Зазначений підхід дав можливість відокремити окремі групи вбивств (за мотивом, метою й способом учинення), що мають спільну інформаційно-слідову картину, і розробити на єдиному методологічному підґрунті різного рівня методики розслідування – видові та окремі, що спрямовані на більш ефективне застосування криміналістичних рекомендацій у діяльності правоохоронних органів. При побудові криміналістичних моделей механізму вчинення умисних вбивств та розробці програм їхнього розслідування автор спирається на дві великі групи злочинів: учинених за умов очевидності (очевидні вбивства) та вчинені за умов неочевидності (неочевидні вбивства). До перших автор відносить умисні вбивства, вчинені на підґрунті сімейно-побутових конфліктів, коли встановлена особа вбитого, а вбивця затриманий безпосередньо на місці злочину або з'явився з повинною, є очевидці злочину. До інших віднесені вбивства, вчинені з наступним приховуванням особи потерпілого (трупа), знищенням слідів злочину, а іноді й трупа. До цієї категорії вбивств автор відносить ті, на початку розслідування яких слідчий стикається з інформаційною невизначеністю, наприклад, виявлення трупа (його частин) поза житлом (на вулиці, у полі, у лісі), не встановлено особу потерпілого, відсутні очевидці. Тому неочевидні вбивства більш проблематичні в розслідуванні, оскільки вчиняються, як правило, за досить ретельно розробленими планами дій (включають підготовку, вчинення та приховування вбивства), із застосуванням холодної або вогнепальної зброї, вибухівки, отрути та інших спеціально підготовлених знарядь. До цієї категорії умисних вбивств віднесені: вбивства, вчинені на замовлення; на сексуальному підґрунті; із застосуванням вибухових пристроїв; з розчленуванням трупа; вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, а також вбивства, приховані інсценуванням.

Наведена в дисертації класифікація умисних вбивств лягла в основу розробки авторської концепції побудови видової методики розслідування умисних вбивств, їхньої видової криміналістичної характеристики, з'ясування особливостей формування типових слідчих ситуацій, постановки завдань розслідування, побудови загальних й окремих версій, вибору доцільного напрямку розслідування.

У другій главі *«Побудова видової методики розслідування умисних вбивств»*, що містить чотири підрозділи, знайшли відображення проблеми криміналістичного аспекту визначення загальних принципів та завдань розслідування, теоретичних засад розробки видової методики розслідування умисних вбивств, уточнення її структури та змісту.

На основі використання положень, викладених у працях багатьох учених-криміналістів, проаналізовано різні аспекти розслідування (пізнавальний, інформаційний, організаційний, тактичний) та зроблено висновок, що розробку методик розслідування окремих категорій злочинів (умисних вбивств) доцільно здійснювати на основі криміналістичного змісту слідчої діяльності, що репрезентує систему інформаційно-пізнавальних, організаційно-тактичних та інших заходів, які підпорядковані завданням і вимогам кримінального судочинства.

Розглядаючи розслідування злочинів як різновид предметної людської діяльності, що за формою та змістом є складною динамічною системою, основна функція якої полягає в ефективному протистоянні злочинній діяльності, розслідування злочину є специфічною пізнавальною діяльністю, що спрямована на встановлення конкретного акту соціальної поведінки окремих осіб. Характерними особливостями такого пізнання є його ретроспективність, здійснення в установленій формі уповноваженими на це суб'єктами за допомогою засобів процесуального доказування, а також його адресність й обмеженість у часі процесуальними термінами. Таке пізнання здійснюється шляхом виявлення й дослідження слідів-відображень, що несуть інформацію про властивості, структуру та інші ознаки взаємодіючих об'єктів та особливості самої взаємодії.

У роботі дисертант виділяє та аналізує основні чинники, що зумовлюють особливості інформаційних процесів розслідування умисних вбивств, зокрема: 1) неочевидність (відсутність) джерел інформації; 2) фрагментарність інформації, що здобувається; 3) необхідність постійної перевірки й оцінювання даних, що надходять, для визначення їхньої достовірності та допустимості; 4) перешкоджання отриманню повної й об'єктивної інформації зацікавленими особами; 5) короткочасність зберігання інформації з об'єктивних причин; 6) труднощі з визначенням правильної оцінки (декодуванням) одержаної інформації; 7) труднощі з належним процесуальним оформленням процесу виявлення джерел інформації, її засвідчення, фіксації, особливо в ході оперативно-розшукової діяльності, введенням її в кримінальний процес тощо. Інформаційні процеси проаналізовано за традиційною схемою роботи з доказами: пошук і виявлення; сприймання й фіксація; обробка; використання інформації.

На основі дослідження розслідування умисних вбивств як багатопланової інформаційно-пізнавальної та організаційно-тактичної діяльності, що об'єднує систему заходів і умов із забезпечення оптимальної діяльності суб'єктів розслідування, узагальнено практику застосування традиційних методів забезпечення якісної організації розслідування – планування й управління, виділено типові помилки та прорахунки і формулювало відповідні рекомендації, що спрямовані на їхню оптимізацію. Рекомендації автора також стосуються розробки типових програм розслідування у вигляді систематизованого переліку та опису криміналістичних алгоритмів, що базуються на визначених слідчих ситуаціях, етапах розслідування, різновидах

вбивств і спрямовані на послідовне й комплексне вирішення конкретних завдань розслідування вбивств певного виду.

Зважаючи на відсутність єдиного законодавчого критерію щодо розмежування понять «розкриття» та «розслідування» злочинів, дисертант аналізує різні точки зору з цього питання і пропонує розкриття, з одного боку, розглядати як діяльність органів дізнання й досудового слідства зі збирання й дослідження доказової інформації стосовно обставин події злочину і його суб'єктів, а з іншого – як результат діяльності цих органів, тобто сукупність інформації, зібраної на певний момент розслідування. У такому контексті співвідношення понять «розкриття» і «розслідування», їхнє змістовне розуміння та субординацію автор, підтримуючи позицію І.Ф. Герасимова та В.Г. Танасевича, інтерпретує таким чином: розкриття злочину характеризує відношення до факту злочину: відомий цей факт – розкрито його, невідомий – не розкрито; розслідування злочину характеризує юридичну діяльність, що забезпечує розкриття злочину й доказування у встановленому порядку його обставин для прийняття відповідного рішення. Розкриття злочину в такому розумінні подається як слідча ситуація, що виникає, наприклад, під час затримання злочинця на місці пригоди (з речовими доказами), у разі з'явлення злочинця з каяттям, коли особа затримана, але не всі обставини справи ще досліджені. Тому в криміналістичному розумінні розкриття злочину може бути здійснене на різних етапах розслідування, оскільки воно досягається на досудовому слідстві, є попереднім рішенням задачі розкриття злочину й викриття винного органом досудового слідства.

Досліджуючи принципи як загальні вихідні положення розробки видової методики розслідування умисних вбивств, дисертант зосереджує увагу на: а) розгляді об'єкта методики розслідування – злочину – з позицій системно-діяльнісного підходу; б) використанні для дослідження злочинів умов і способів їхнього вчинення, особливостей механізму слідоутворення та розробки адекватних рекомендацій з їхнього розслідування, даних і новітніх досягнень інших наук, у тому гуманітарного, природничого та технічного циклів; в) використанні (екстраполяції в теорію розкриття злочинів) узагальненого досвіду слідчої практики; г) урахуванні криміналістичної класифікації і криміналістичної характеристики злочинів; д) визначенні обставин, що підлягають встановленню; е) урахуванні специфіки етапів розслідування; ж) виділенні й оцінюванні типових слідчих ситуацій, що виникають на різних етапах розслідування; з) виділенні відповідних типових завдань організаційно-методичного та тактичного характеру з урахуванням оптимальних програм їхнього вирішення; і) визначенні специфічних тактичних і технічних прийомів під час проведення тактичних операцій та окремих слідчих дій.

Окремо досліджено ситуативність побудови методики розслідування й зроблено такі висновки: 1) конкретна слідча ситуація створюється за рахунок наявної на конкретний момент розслідування криміналістично значущої інформації про подію в цілому, її окремі обставини, особу злочинця; 2) оцінювання слідчої ситуації доцільно пов'язувати з характером джерел

інформації, а також із часом, що минув із моменту вчинення злочину й до моменту надходження повідомлення про цей злочин; 3) оцінка наявної інформації повинна зумовлювати постановку організаційно-тактичних завдань, висунення слідчих версій, вибір системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів за типовими програмами розслідування; 4) слідча ситуація – явище динамічне і тому вимагає постійного аналізу і коректування версій і завдань, що ставляться, а отже, і програми розслідування.

На основі дослідження типових слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування умисних вбивств, виділено їхні характерні та істотні риси, що дає змогу сформулювати адекватні тактичні завдання й рекомендувати відповідну програму діяльності з розслідування злочинів певної категорії. В окремих методиках, поділяючи позицію В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.А. Журавля, пропонується виділяти й аналізувати типові слідчі ситуації стосовно етапів розслідування, розрізняючи вихідні ситуації, що складаються на момент порушення кримінальної справи; проміжні або наступні ситуації, що виникають у ході й після вирішення початкових завдань розслідування на його подальшому й завершальному етапах.

Означений підхід зумовив структуру видової методики розслідування умисних вбивств, яка складається із криміналістичної характеристики злочину, типових слідчих ситуацій та напрямів розслідування (типових версій та організаційно-тактичних завдань), типових тактичних операцій – відповідних алгоритмів розслідування (системи організаційних, слідчих і оперативно-розшукових заходів), перспективних типових ситуацій, що прогнозуються на наступному етапі розслідування, та програми їхнього вирішення.

У третій главі *«Криміналістична характеристика умисних вбивств»*, яка складається з п'яти підрозділів, визначено поняття й структуру криміналістичної характеристики злочинів та її значення в методиці розслідування. Увагу приділено, зокрема, способам учинення умисних вбивств, інсценуванню як способу приховування вбивств, обстановці вчинення вбивств і типовим слідам, а також особі злочинця та потерпілого.

У роботі на основі аналізу праць учених-криміналістів з означеної проблеми досліджено зміст, структуру й значення загального поняття криміналістичної характеристики злочинів і обґрунтовано її авторське бачення. Зокрема, набуло розвитку точка зору І.Ф. Герасимова, що в теоретичному аспекті криміналістична характеристика злочинів – це наукове поняття (концепція), призначенням якої є системно-структурне вивчення та узагальнення криміналістично значущих відомостей щодо певної категорії злочинів, що має сприяти розробці ефективних наукових рекомендацій з їхнього розкриття. Саме криміналістична характеристика дає змогу отримати досить повне й правильне уявлення про відповідний об'єкт дослідження – певний вид умисних вбивств й орієнтувати слідчого на цілеспрямований пошук слідів, які вказують на механізм і обставини події та особу злочинця. Практичне значення криміналістичної характеристики окремих видів умисних вбивств, на думку автора, полягає, по-перше, у тому, що вона дає слідчому змогу

використовувати знання про типові риси та особливості певного виду злочину в цілому, а також про його окремі ознаки, елементи й характер зв'язку між ними, скласти типову слідову картину; по-друге, створює можливість на початковому етапі розслідування, який часто характеризується дефіцитом потрібної інформації, використовувати її дані для побудови загальних та окремих версій, допомагає визначити правильний напрям розслідування; по-третє, відкриває можливість встановлення та використання кореляційних залежностей і зв'язків між її елементами для пошуку і прогнозування місця знаходження необхідних джерел інформації та їхнього змісту, а надалі і для виявлення невідомих обставин злочину, що розслідується.

На основі проведеного аналізу криміналістична характеристика умисних вбивств визначається як загальна модель окресленої категорії злочинів, що відображає особливості змісту й взаємозв'язку її елементів і сприяє оптимальному вирішенню завдань, які властиві розслідуванню цих злочинів. Структура криміналістичної характеристики умисних вбивств визначено виходячи зі структури предметної діяльності й умов, що забезпечують останню, а також зі специфіки цих злочинів. Визначено, що її елементами є відомості стосовно: а) особливостей суб'єкта (особи вбивці); б) особи потерпілого і його зв'язку з убивцею; в) обстановки вчинення вбивств; г) способів підготовки, вчинення й приховування вбивств; д) характерних слідів («слідової картини») вбивств.

Особа злочинця досліджувалася комплексно. Аналізу піддавалися криміналістично значущі властивості злочинця стосовно його біологічних (статевих, анатомічних, вікових, фізіологічних), психічних (інтелектуальних, емоційних, вольових), соціальних (соціальне становище, рід занять, сімейний стан, місце проживання, кримінальне минуле тощо) ознак. Так, результати проведеного дослідження свідчать, що 84% осіб, які вчинили умисні вбивства, були чоловіками віком від 18 до 65 років, 58% осіб не працювали або мали тимчасові заробітки, 12% осіб – не мали середньої освіти, 31% осіб уже мали злочинний досвід, а 84% вбивств на замовлення та за допомогою вибухових пристроїв були вчинені в співучасті.

Окремо досліджувалася особа потерпілого. Особливу увагу зосереджено на виявленні даних, які вбивця враховує під час підготовки, вчинення й приховування злочину і які, відповідно, мають бути враховані під час розслідування вбивства. До них належать біологічні (стать, вік, анатомічні й фізіологічні особливості) та соціальні дані (освіта, професія, захоплення, спосіб життя, соціальні зв'язки), які аналізувалися відносно розслідування вбивств, учинених на сексуальному підґрунті, вбивств матір'ю своєї новонародженої дитини, вбивств на замовлення.

Обстановка вчинення умисних вбивств досліджувалася в напрямках аналізу просторово-матеріальної обстановки місця підготовки, вчинення та приховування злочину; характеристики часу їхнього вчинення; погодних та інших природно-кліматичних умов; соціально-побутових і психологічних відносин між учасниками події; поведінки потерпілих і свідків безпосередньо

під час вчинення злочину. При цьому на базі узагальнення кримінальних справ було встановлено, що злочинець може: а) активно впливати (і впливає) на обстановку з метою створення сприятливих умов для здійснення задуманого злочину; б) використовувати певні сприятливі умови й пристосовувати свої дії до тих умов, що склалися; в) знаходити знаряддя й засоби подолання перешкод вчиненню злочину. Встановлено, що вбивця прагне використати обстановку так, що вона, по-перше, максимально сприяла досягненню злочинної мети, а по-друге, відповідала б умовам залишення мінімальної кількості слідів учиненого ним злочину, що могли б бути використані для його встановлення (ідентифікації). Це виявляється, наприклад, у виборі ним місця вбивства з урахуванням можливостей безпечного зникнення з нього, а також можливостей створення умов, коли труп неможливо ідентифікувати (розчленування, спотворювання обличчя тощо).

Способи підготовки, вчинення й приховування вбивств як один із найбільш інформаційно значущих елементів криміналістичної характеристики цих злочинів, досліджувався в тісному взаємозв'язку із властивостями особи злочинця й потерпілого, предметом посягання й обстановкою злочину. Способи вбивства розподілено на дві великі групи залежно від характеру знарядь, які використовувалися для позбавлення життя, і, відповідно, їхніх слідів, що залишилися. Зокрема, до способів вбивств, пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень і виділенням крові, віднесено: побиття, у тому числі з використанням різних предметів для нанесення ударів (кийків, пляшок, арматури тощо); нанесення колото-різаних тілесних ушкоджень (із використанням колючо-ріжучих предметів); нанесення вогнепальних тілесних ушкоджень (використання бойової, спортивної, мисливської тощо зброї); нанесення тілесних ушкоджень із використанням вибухових пристроїв; заподіяння тілесних ушкоджень із використанням транспортного засобу (наїзд); нанесення тілесних ушкоджень шляхом скидання з висоти. До способів вбивств, не пов'язаних із заподіянням тілесних ушкоджень і виділенням крові, віднесено асфіксію; утоплення; отруєння; ураження електрострумом; використання високої або низької температури; використання радіоактивних речовин; позбавлення харчування (негодування дитини, старої людини тощо). Було зазначено, що кожна з названих груп способів вбивства залишає характерні, саме притаманні для неї сліди у вигляді: 1) тілесних ушкоджень (зовнішніх і внутрішніх), що викликають втрату крові та настання смерті; 2) спричинення таких змін в організмі людини, які викликають припинення функціонування окремих життєво важливих органів і настання смерті.

Окрему увагу приділено дослідженню способів приховування вбивств, зокрема, інсценуванню злочину, що полягає у створенні такої обстановки наслідків вбивства, які вказують на: 1) вчинення вбивства іншою особою; 2) некримінальний характер настання смерті (самовбивство, нещасний випадок тощо). У зв'язку з цим визначено типові ознаки інсценування.

Четверта глава *«Застосування спеціальних знань під час розслідування умисних вбивств»* складається з трьох підрозділів і присвячена дослідженню

проблем участі спеціалістів різних категорій на початковому етапі розслідування, видам та особливостям призначення окремих судових експертиз та особливостям оцінювання висновків експерта при проведенні комплексних експертиз.

Дослідження робіт відомих криміналістів і узагальнення судово-слідчої практики дали автору змогу уточнити визначення поняття й форми використання спеціальних знань, а також розкрити особливості призначення окремих видів експертиз: судово-медичної, спрямованої на встановлення причини смерті та характеру й механізму тілесних ушкоджень; судово-психіатричної (осудність чи неосудність); криміналістичних, спрямованих на дослідження речових доказів (трасологічної, балістичної, експертизи матеріалів та речовин, портретної, а також вибухово-технічної, хімічної, біологічної та деяких інших). Розглянуто особливості проведення досить проблематичної комплексної експертизи, під час якої треба застосувати спеціальні знання фахівців із різних, іноді неоднорідних, галузей науки та техніки. Для вирішення проблем експертної практики запропоновано нормативно-правовим шляхом вирішити питання щодо: 1) визначення правового статусу провідного експерта як організатора та керівника діяльності комісії експертів та статус експертів, які є членами експертної комісії; 2) визначення порядку формування висновків виконавців комплексної експертизи; 3) встановлення порядку проведення міжвідомчих експертиз та визначення провідної установи.

Розділ 2 – «Особливості розслідування окремих видів умисних вбивств» – складається з п'яти глав.

У першій главі *«Початковий етап розслідування вбивств, пов'язаних із розчленуванням трупа»* здійснено огляд наукових праць судових медиків і криміналістів (Н.В. Попова, В.Ф. Червакова, К.І. Татієва, В.П. Колмаков, В.О. Коновалової, А.В. Старушкевича, І.В. Борисенко, В.Ю. Шепітько та ін.), присвячених питанням розслідування умисних вбивств із розчленуванням трупа. У судово-медичній і криміналістичній літературі подано таку класифікацію форм розчленування: а) повне; б) часткове; в) декапітація (відділення тільки голови трупа). І.В. Борисенко поділяє умисні вбивства із розчленуванням трупа на дві групи: 1) дефензивні (захисні) і 2) офензивні (наступальні), класифікує їх на різновиди: а) побутові вбивства; б) сексуальні вбивства; в) вбивства з метою трансплантації органів людини; г) ритуальні вбивства. У зв'язку із цим необхідно зазначити, що мотиви вчинення вбивств із наступним розчленуванням трупа ще недостатньо вивчені. Проведене нами дослідження показало, що мотивами, які можуть бути покладені в основу класифікації цього різновиду вбивств, виступають: 1) приховування факту вбивства (10,7%); 2) задоволення психічної агресії (17,9%); 3) приховування особи потерпілого (71,4%).

Особливостями огляду місця події при виявленні розчленованого трупа є встановлення та фіксація: а) матеріалу, використаного для пакування частин трупа; б) анатомічних ознак частин трупа; в) характер слідів знарядь, використаних при відчленуванні частин трупа; г) слідів речовин (землі,

волокон, паперу), елементів фауни та флори. При цьому треба враховувати, що місце вчинення вбивства й місце виявлення частин трупа, як правило, не збігаються.

Багато вчених висловлюють думку про те, що без встановлення особи потерпілого розкриття вбивства є неможливим. Із цього приводу проблемним питанням до цього часу є розробка нових засобів встановлення особи потерпілого. Базуючись на положеннях, висловлених у судовій медицині (В.Ф. Черваков) та криміналістиці (В.П. Колмаков), запропоновано такі методи встановлення та ідентифікації особи потерпілого: 1) суб'єктивно-описовий; 2) програмно-комбінаційний; 3) дактилоскопічний; 4) наочно-об'єктовий.

У другій главі *«Початковий етап розслідування вбивств, вчинених на сексуальному ґрунті»* проаналізовано поняття і криміналістичну класифікацію зазначеної категорії вбивств, особливості їх криміналістичної характеристики, типові слідчі ситуації, напрями розслідування й тактичні операції.

Під час дослідження встановлено, що вбивства, вчинені на сексуальному ґрунті, в Миколаївській, Одеській та Херсонських областях за період 1995–2010 рр. зросли майже на 12%, мають багатоепізодний характер, складні в розкритті й, як правило, викликають великий резонанс у суспільстві. Зроблено висновок, що для їхнього успішного розслідування потрібне комплексне використання знань криміналістики, судової психіатрії, сексопатології та інших наук. Аналіз справ зазначеної категорії (у тому числі кримінальних справ щодо Кулика, Онопрієнко, Скрипки, Сливка, Чикатіло) свідчить про те, що їх об'єднує єдина злочинна мета – одержання статевого задоволення від потерпілого з наступним його вбивством. При цьому вбивство вчинялося в цілях як для задоволення сексуальної агресії, так і з метою приховування факту зґвалтування. Цієї думки дотримуються й інші вчені, які раніше досліджували ці злочини (Ю.М. Антонян, В.І. Іванов, А.А. Ткаченко). Вбивство зазначеного різновиду мають спільні ознаки: а) спосіб вчинення (підготовка, вчинення та приховування); б) певний час та місце; в) знаряддя вчинення вбивства; г) сліди злочину; д) схожі риси особи злочинця.

Констатується, що на сьогодні в науковій літературі немає єдиної класифікації вбивств, вчинених на сексуальному ґрунті. Одна група вчених класифікують їх на відносно-сексуальні та безумовно-сексуальні (Є.Ф. Побегайло, С.Ф. Милюков), другі як основу класифікації визначають психічний розлад особи злочинця (Б.В. Шостакович), треті – схильність до садизму (Б.Л. Гульман), четверті – спробу приховати раніше вчинений злочин (І.З. Динкіна). Проведене дослідження із цього приводу дає підстави класифікувати сексуальні вбивства за такими підставами: 1) особливостями особи злочинця: а) приховані психічні аномалії; б) явні психічні аномалії; 2) характером рецидиву: а) раніше засуджені за статеві злочини; б) раніше засуджені за хуліганство та інші насильницькі злочини; 3) віком злочинця: а) дорослі; б) неповнолітні; 4) зв'язком “убивця – потерпілий”: а) родичі та особи з близького оточення; б) раніше знайомі; в) раніше не знайомі; 5) особливостями мотивації: а) користь; б) хуліганство; в) псевдокорисна мотивація (фетишизм); б) способом приховування злочину: а) приховування

збрарядь вбивства; б) приховування трупа; в) розчленування трупа; г) переїзд злочинця в іншу місцевість; 7) місцем вчинення вбивства; 8) кількістю сексуальних вбивств; 9) у зв'язку із вчиненням статевих злочинів.

Криміналістична характеристика вбивств на сексуальному ґрунті, як й інші вбивства, складається з таких елементів: 1) місце вчинення вбивства (житлові будинки, парки, пустирі, транспорти засоби, малолюдні місця); 2) спосіб вчинення злочину (механічні ушкодження, асфіксія, отруєння, скидання з висоти та інші); 3) обстановка вчинення вбивства, в тому числі слідова картина; (сліди боротьби, сліди рук, ніг злочинця; слина, сперма, сліди збрарядь або самі збраряддя вбивства); 4) особа злочинця та потерпілого (психопатологічні спадкоємці, алкоголіки та наркомани, психічно хворі, “нетипові” злочинці: неповнолітні бродяги, особи з атипічною парафілією у вигляді фетишизму, мазохізму, педофілії, зоофілії, некрофілії).

Особливості характеристики злочинця дають змогу звузити пошук в умовах таких типових слідчих ситуацій: 1) розслідування розпочато у зв'язку з виявленням трупа; 2) наявна заява про зникнення людини з підозрою про його вбивство. Для розкриття вбивства проводяться тактичні операції для вирішення таких проміжних завдань: а) встановлення ознак вбивства на сексуальному ґрунті, б) виявлення слідів злочину; в) визначення свідків та очевидців злочину; г) встановлення особи потерпілого (-ї); д) встановлення й затримання підозрюваного.

У третій главі *«Початковий етап розслідування умисних вбивств матір'ю своєї новонародженої дитини»* розглянуто питання, пов'язані з особливостями криміналістичної характеристики, типових слідчих ситуацій та напрямів розслідування, а також тактичних операцій. Здійснено історичний аналіз існуючих наукових досліджень із цієї проблематики, на підставі чого зроблено висновок про її актуалізацію в сучасних умовах, зокрема в Росії.

Проведене дослідження показало, що цей різновид вбивств становить 2% від усіх досліджених умисних вбивств, а коло співучасників умисного вбивства матір'ю власної новонародженої дитини не дуже велике. У 66,7% випадків убивцею дитини була сама матір (у 52,8% випадків вбивство вчинено в післяпологовому стані), у більше як 30% випадків при вбивстві були співучасники (чоловіки, подруги, знайомі). Як правило, ці злочини вчиняються особами, що належать до маргінальних груп населення (особи, які не мають постійного місця проживання, п'янички, наркомани, повії), що зумовлює складність у розкритті злочину.

Способи вчинення вбивства класифіковані на пасивні та активні. До пасивних віднесені такі способи, як охолодження, позбавлення їжі. До активних належать: здавлювання мотузкою, здавлювання рукою, перекриття дихальних шляхів, утоплення, нанесення травм тупими та гострими предметами. Доцільно зауважити, що цей вид умисних вбивств обов'язково супроводжується діями із приховування факту вбивства. Такі дії спрямовані на: а) позбавлення від трупу (спалення, закопування в землю, утоплення, викидання у вигрібні ями, сміттєві контейнери); б) позбавлення від предметів вбивства; в) створення умов несприятливих пологів.

Дослідження, проведені із цього приводу, показують, що в ході розслідування спостерігаються такі наступні типові слідчі ситуації: 1) є повідомлення або заява про зникнення вагітності в конкретної жінки або зникнення в неї новонародженої дитини; 2) при розслідуванні кримінальної справи про інші злочини отримана інформація про зникнення новонародженого немовляти або вагітності в певної жінки; 3) у правоохоронні органи звернулася із заявою мати новонародженої дитини про смерть немовляти або є явка з повинною про вбивство дитини; 4) виявлено труп новонародженої дитини, особа якої не встановлена. У типових слідчих ситуаціях проводяться такі тактичні операції: 1) установлення свідомих осіб, які мають певну інформацію із приводу вчинення злочину; 2) пошук жінок, у яких у певний час були пологи, якщо так, то з'ясування де, коли й куди поділося немовля; 3) встановлення особи певної жінки, у якої зникла вагітність або новонароджена дитина; 4) медичний огляд жінки із приводу її минулої вагітності та пологів; 5) перевірка показань матері про раптову смерть новонародженої дитини або даних, які вона наводить як алібі.

У четвертій главі *«Початковий етап розслідування вбивств на замовлення»* проаналізовано особливості криміналістичної характеристики, організаційні проблеми, типові слідчі ситуації, напрями розслідування вбивств на замовлення. Здійснено огляд наукових праць, присвячених цій проблематиці, визначено, що частка вбивств, вчинених на замовлення, становить близько 7% усіх досліджених вбивств. Однак проведений аналіз елементів криміналістичної характеристики показує, що зазначена категорія умисних вбивств є найбільш інформаційно насиченою. В елементах криміналістичної характеристики цього різновиду вбивств з'явилися раніше не досліджені в науці масиви з підготовки, вчинення та приховування злочинів, а також особистості злочинця. Обґрунтовано положення про те, що криміналістична характеристика вбивств на замовлення повинна містити опис таких елементів: 1) місце та час вчинення вбивства; 2) способи підготовки, вчинення та приховування вбивства; 3) характеристика знарядь вбивства; 4) характеристика ушкодження; 5) характеристика особистостей організатора (замовника), посередника, виконавця вбивства; 6) об'єкт злочинного посягання (жертва злочину); 7) характеристика виявлених слідів та їхній взаємозв'язок; 8) інформація про вид і розмір винагороди за вбивство, способи її передачі виконавцю.

Діяльність із підготовки вчинення вбивства умовно поділено на декілька етапів. Перший етап включає виникнення умислу в організатора та пошук посередника чи виконавця вбивства. Структура злочинного ланцюга може бути різноманітною, наприклад: “організатор – виконавець”, “організатор – посередник – виконавець” тощо. Завершується цей етап тоді, коли є виконувач вбивства та домовленість про винагороду за його вчинення. Після цього настає другий етап, де виконавець вбивства розробляє сценарій злочину, для чого підшукує знаряддя вбивства, вибирає місце та час його вчинення. Як показало проведене дослідження, у 70% вбивств на замовлення виконавці злочину проводили рекогносцировку місцевості, де планувався злочин, а в деяких випадках створювались умови щодо приховування знарядь вбивства й трупа.

Третій етап вбивства включає в себе активні дії з його вчинення. Ці дії спрямовані на виманювання жертви із приміщення, створення засад або переслідування жертви. Способи вчинення вбивств на замовлення можна класифікувати на такі групи: 1) вбивства з використанням вогнепальної зброї (55%); 2) вбивства, вчинені з використанням холодної зброї (30%); 3) вбивства з використанням вибухових пристроїв (8%); 4) нанесення потерпілому ударів ногами, руками, тупими предметами, або задушення руками чи мотузкою (%). Приховування вбивства на замовлення не є типовим у зв'язку з тим, що злочинець у більшості випадках демонструє факт вбивства й на місці злочину може залишити знаряддя вбивства.

Організаційні проблеми розкриття вбивств на замовлення полягають у тому, що правоохоронні органи ще не мають надійної системи щодо виявлення тих сфер життя людини, у рамках яких треба очікувати зародження криміногенної ситуації. Треба використовувати інформаційні потоки, з яких можна одержати інформацію про: 1) зброю й цілі її використання; 2) погрози, вимагання, шантаж на адресу конкретних осіб; 3) різноманітні конфліктні ситуації, які мають невирішений характер; 4) осіб, у яких різко змінився рівень матеріального достатку; 5) наміри й дії окремих організованих злочинних угруповань; 6) лідерів злочинних угруповань, «зłodіїв у законі» та їхніх корумпованих зв'язків; 7) зв'язки різноманітних приватних фірм, які заохочують кримінальний капітал для легалізації кримінальних прибутків; 8) характер та учасників кримінальних «розбором», поділ сфер кримінального бізнесу; 9) контингент людей, які надають допомогу працівникам міліції; 10) осіб які є в оточенні кримінальних авторитетів, організаторів та лідерів злочинних угруповань; 11) злочинців-гастролерів.

Вбивство, вчинене на замовлення, як правило, має такі характерні ознаки: 1) очевидність факту вбивства; 2) дії злочинця мають зухвалий (брутальний) характер; 3) використання автоматичної вогнепальної зброї або вибухових пристроїв; 4) відсутність ознак пограбування або зґвалтування; 5) залишення знарядь вбивства на місці вчинення злочину; 6) тілесні ушкодження життєво важливих органів (іноді контрольний постріл у голову); 7) вибір часу та місця вбивства; 8) знищення свідків вбивства (членів сім'ї, охорони, водіїв та ін.); 9) досить високий статус жертви вбивства (депутати, журналісти, правоохоронці); 10) виявлення на місці події фотографій жертви, різноманітних планів, схем, адрес та прикмет жертви.

Типовими слідчими ситуаціями розслідування вбивств на замовлення є такі: 1) в орган внутрішніх справ (ОВС) надійшло повідомлення про напад і поранення певної особи, яка перебуває у важкому стані – особу потерпілого встановлено, нападників затримано (або не затримано); 2) в ОВС надійшло повідомлення про напад і вбивство людини (як правило, особу вбитого встановлено), очевидців та свідків немає; 3) в ОВС надійшло повідомлення про напад і вбивство людини (особу вбитого встановлено), є свідки та очевидці злочину; 4) в ОВС чи прокуратуру надійшла заява від громадянина з погрозами його вбивства (погрозувачей встановлено або не встановлено); 5) в ОВС чи прокуратуру від громадянина надійшла заява з пропозицією вчинити вбивство

певної людини (замовник вбивства, посередник встановлені або не встановлені); б) в ОВС прокуратурі є інформація про підозрілих осіб, які вчинили вбивство на замовлення.

На початковому етапі розслідування вбивств на замовлення можуть бути такі тактичні операції: 1) перевірка інформації по каналах зв'язку, якими спілкувалася підозрювана особа, а також потерпілий; 2) застосування оперативно-розшукових заходів щодо перевірки підозрюваної особи та встановлення інших співучасників злочину; 3) затримання злочинців; 4) обшук та виїмка за місцем їхнього знаходження або помешкання; 5) допит затриманих; б) допит свідків та очевидців вбивства; 7) допит родичів та близьких потерпілого; 8) призначення певної кількості криміналістичних, судово-медичних та інших експертиз.

Проведене дослідження виявило низку негативних факторів початкового етапу, що певною мірою впливають на ефективність розслідування, до яких можна віднести такі: а) відсутність на місцях, у прокуратурі та ОВС, спеціальних слідчо-оперативних груп, що мають досвід розкриття вбивств на замовлення; 2) на місце пригоди, як правило, виїжджає велика кількість працівників, які не входять до складу оперативної групи (прокурори районів, міста, області та керівники ОВС указаних підрозділів), що веде до порушення (зміни) обстановки місця злочину та може привести до появи чи зникнення окремих слідів (фрагментів), які мають стосунок до вбивства; 3) у разі вбивства високопосадової особи або відомого громадського діяча кримінальну справу у провадження бере Генеральна прокуратура або МВС України, після чого чиновники вказаних підрозділів спілкуються із засобами масової інформації, дають різноманітні обіцянки тощо, що вносить плутанину та напруженість у роботу підлеглих та уможлиблює виток інформації, що становить слідчу таємницю.

У випадку невстановлення осіб, які вчинили вбивство, виділено такі особливості тактичних операцій наступного етапу розслідування: 1) відносно особи потерпілого: а) перевірка його способу життя та зв'язків; б) перевірка його фінансово-господарської діяльності; в) обшук у приміщенні, де він проживав, та виїмка документів із місця роботи та кореспонденції, що до нього надходила; г) перевірка потерпілого за обліком МВС; 2) відносно пошуку особи, яка вчинила вбивство: а) виявлення та перевірка осіб, які раніше вчиняли аналогічні злочини або були до них причетні; б) встановлення на певній місцевості, де було вчинено вбивство, кримінально активних осіб та їхня перевірка; в) установлення та перевірка осіб, які раніше контактували з потерпілим чи вступали із ним у конфліктні ситуації; 3) відносно допитів затриманих та підозрюваних осіб – встановлення посередників та організаторів злочину для висунення версії про вбивство на замовлення; 4) аналіз інформації, отриманої на початковому етапі розслідування; 5) аналіз висновків проведених експертиз.

У п'ятій главі *«Початковий етап розслідування умисних вбивств, вчинених із застосування вибухових пристроїв»* розглянуто криміналістичну характеристику, типові слідчі ситуації й напрями розслідування, а також типові

тактичні операції, що використовуються під час розслідування цих різновидів вбивств.

Проведений аналіз слідчої практики показав, що злочинці використовують вибухові пристрої (далі – ВП) усе частіше. Так, якщо в цілому по Україні зброя (вогнепальна та холодна) використовувалась приблизно в 72% корисливо-насильницьких тяжких злочинів, то на частку умисних вбивств із використанням ВП на південний регіон України припадало понад 10%, при цьому більша їх частина залишилася нерозкритою.

Елементи криміналістичної характеристики вбивств, вчинених із застосуванням ВП, відрізняються від інших видів цих злочинів тим, що вони мають такі ознаки: 1) ретельна підготовка та вчинення вбивства: а) виготовлення ВП, б) визначення способу приведення в дію механізму ВП; 2) мотиви, місце та час вчинення вбивства; 3) «слідова картина злочину»; 4) особа потерпілого; 5) спеціальні знання та навички особи злочинця. При цьому для підготовки вбивства все більше застосовуються елементи військової рекогносцировки: вибір місця для засідок, схованки для ВП, які ретельно маскуються та ін. Об'єктами для розміщення ВП злочинець частіше обирає транспортні засоби, будівлі та робочі місця потерпілого. Вибух при застосуванні ВП частіше всього супроводжується пожежею й панікою, що приводить до масового знищення слідів злочину й дає злочинцю можливість непомітно й у короткий час залишити місце злочину. Особу злочинця слід шукати серед певного кола людей: 1) осіб, для яких вбивство із застосуванням ВП було одноособовим епізодом (наприклад, помста); 2) осіб, котрі були залучені для виготовлення та застосування ВП; 3) військовослужбовців; 4) психічно хворих піроманією чи іншими аналогічними фобіями.

Типовими слідчими ситуаціями при цих видах вбивства є такі: 1) особа потерпілого не встановлена внаслідок великого термічного впливу ВП, даних про злочинця, свідків та очевидців немає; 2) особа потерпілого встановлена і є певні свідки та сліди злочину; 3) особа потерпілого, частини і характер знаряддя ВП встановлені, є певні дані про особу злочинця. Типовими напрямками розслідування визначено такі: 1) огляд місця події в присутності спеціаліста в галузі вибухової експертизи, який має навички пошуку слідів від ВП; 2) установлення та допит свідків та очевидців злочину; 3) установлення особи потерпілого; 4) установлення та затримання особи злочинця.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення й нове вирішення наукових (теоретичних) і практичних проблем розслідування умисних вбивств, а саме: сформульовано авторську концепцію побудови видової й окремих методик розслідування різних видів умисних вбивств.

Основними принципово важливими результатами дисертаційного дослідження є:

– визначення криміналістичного змісту професійної діяльності з розслідування умисних вбивств із відокремленням у його структурі оперативно-розшукового та кримінально-процесуального аспектів, а також

надання з метою оптимізації досудового розслідування пропозиції наділити слідчого повноваженнями в межах конкретної кримінальної справи проводити й керувати оперативно-пошуковою діяльністю;

- виділення основних ознак, що використовуються як підстави для класифікації умисних вбивств на дві групи – вчинені за умов очевидності та за умов неочевидності;

- уточнення загальних принципів та організаційно-тактичних завдань розслідування умисних вбивств;

- формування концептуальних положень розробки видової методики розслідування умисних вбивств, визначення її структури та змісту;

- подальший розвиток концепції криміналістичної характеристики умисних вбивств як системи відомостей про елементи злочинної діяльності, що здобуває свою специфіку залежно від виділених автором класифікаційних груп злочинів і дає змогу створити їх інформаційну модель.

У цьому контексті вдосконалено положення щодо:

- місця та значення обставин, які підлягають встановленню під час розслідування умисних вбивств, обґрунтовано їхню методико-криміналістичну роль, проведено розмежування цього поняття із криміналістичною характеристикою злочинів, визначено коло таких обставин у справах про умисні вбивства;

- визначення структури та змісту видової криміналістичної характеристики умисних вбивств, можливостей її використання під час висування версій;

- подальшого розвитку криміналістичної характеристики окремих категорій умисних вбивств (пов'язаних із розчленуванням трупа; матір'ю своєї новонародженої дитини; вчинених на замовлення; із застосуванням вибухових пристроїв) з акцентуванням уваги на такі її елементи – механізм учинення, жертва злочину, суб'єкт злочину, обставини місця й часу як важливі фактори, що враховуються під час розслідування;

- визначення специфіки розслідування, а також розробки організаційно-тактичних програм (алгоритмів) дій, спрямованих на оптимізацію початкового етапу розслідування окремих категорій умисних вбивств (пов'язаних із розчленуванням трупа; матір'ю своєї новонародженої дитини; вчинених на замовлення; із застосуванням вибухових пристроїв) з урахуванням найбільш імовірних версій і слідчих ситуацій, обґрунтування методичних рекомендацій дій на наступному етапі розслідування, визначення обсягів і форм взаємодії слідчого органів дізнання та прокуратури під час розслідування умисних вбивств;

- подальшого розвитку аналітичних методів встановлення особи злочинця в справах про вбивства, вчинених за умов неочевидності, до яких віднесено: а) аналіз первинної інформації про вбивство і можливостей її використання як доказів; б) віктимологічний аналіз; в) об'єктно-предметний аналіз; г) аналіз матеріальних об'єктів – носіїв інформації; є) інтегративний метод;

- системи засобів вирішення типових завдань подальшого етапу розслідування після встановлення підозрюваної особи;
- подальшого розвитку пропозиції стосовно більш ефективного застосування спеціальних знань під час розслідування умисних вбивств;
- визначення найбільш ефективних форм використання допомоги фахівців (криміналістів, судових медиків, психологів, психіатрів) під час вирішення завдань розслідування в кримінальних справах про вбивства;
- особливостей призначення та проведення комплексних експертиз (медико-криміналістичних, психолого-психіатричних, будівельно-криміналістичних тощо), пропозицій відносно їхньої законодавчої регламентації;
- типових слідчих ситуацій під час розслідування певних різновидів умисних вбивств, визначення кількісно-якісних характеристик первинної криміналістично значущої інформації й особливостей її джерел;
- визначення, відповідно до типових ситуацій, основних тактичних завдань (напрямів) розслідування умисних вбивств і тактичних операцій як засобів їхнього вирішення, обґрунтування необхідності проведення, визначення й розкриття змісту таких тактичних операцій під час розслідування умисних вбивств, як «особа убитого», «свідки», «особа убивці», «затримання убивці», «співучасники», «зброя» тощо;
- криміналістичної характеристики вбивств із розчленуванням трупа, визначення основних організаційно-методичних проблем розслідування цього різновиду вбивств та запропоновано шляхи їхнього вирішення.

Запропоновано рекомендації щодо:

- особливостей тактики проведення окремих слідчих дій, спрямованих на встановлення особи потерпілого та злочинця; уточнення класифікації вбивств, учинених на сексуальному ґрунті;
- уточнення положення стосовно відмітних рис особи суб'єкта вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини; визначення типових слідчих ситуацій, пов'язаних із характером первинної інформації, в разі виявлення трупа новонародженої дитини або зникнення дитини чи вагітності жінки, дослідження й узагальнення типових версій щодо особи злочинця, мотиву, місця вчинення, способу приховання тощо, формулювання рекомендації щодо організаційно-тактичного алгоритму дій (тактичних операцій) на початковому етапі розслідування цих злочинів;
- подальшого розвитку положення щодо криміналістичної характеристики вбивств, учинених на сексуальному ґрунті, визначено основних організаційно-методичних проблем розслідування цього різновиду вбивств та запропоновано шляхи їхнього вирішення.

Визначено особливості тактики проведення окремих слідчих дій, спрямованих на встановлення особи злочинця; подальшого розвитку набули положення щодо криміналістичної характеристики вбивств на замовлення, визначено основні організаційно-методичні проблеми розслідування цього різновиду вбивств та запропоновано шляхи їхнього вирішення.

Виокремлено та деталізовано положення щодо встановлення виконавця та замовника, а також визначено способи підготовки, вчинення та приховування слідів вбивств, учинених із застосуванням вибухових пристроїв. Деталізовано перелік питань, що входять до предмета доказування зазначеної категорії кримінальних справ, і сформульовано рекомендації щодо планування й проведення окремих тактичних операцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні посібники

1. Саинчин А. С. Особенности первоначального этапа раскрытия убийств, совершенных по заказу: учеб. пособ. / О.С. Саинчин. – Одесса: Юридична література, 2002. – 160 с.
2. Саинчин О.С. Розкриття і розслідування умисних убивств. Концептуальні і практичні основи: монографія / О.С. Саинчин. – Одеса: Юридична література, 2004. – 408 с.
3. Саинчин А.С. Особенности расследования детоубийств: монография / О.С. Саинчин, Г.Д. Никитин. – Одеса: Юридична література, 2005. – 112 с. *(Особистий внесок: визначено та аргументовано структуру видової криміналістичної методики розслідування цих злочинів. Уточнено положення щодо відмітних рис особи суб'єкта вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини).*

Статті у наукових фахових виданнях

4. Саинчин О.С. Права та свободи людини і громадянина: концептуальні основи Конституції України / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики. – 2001. – № 10-11. – С. 78-82.
5. Саинчин О.С. Слідчі версії у справах про вбивства, вчинені на замовлення / О.С. Саинчин // Вісник прокуратури. – 2002. – № 3. – С. 35-37.
6. Саинчин О.С. Нове в кримінальному законодавстві України: вбивство на замовлення (регіональна та криміналістична характеристика) / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики. – 2002. – Вип. 13-14. – С. 514-521.
7. Саинчин О.С. Способи скоєння і приховування навмисних убивств / О.С. Саинчин // Вісник Донецького інституту внутрішніх справ. – 2002. – № 2. – С. 284-287.
8. Саинчин О.С. Кримінально-правове і кримінологічне поняття особистості і суб'єктів вбивств / О.С. Саинчин // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – № 3. – С. 147-153.
9. Саинчин О.С. Особливості кваліфікації вбивств та інших злочинів, пов'язаних із позбавленням життя людини (криміналістично-правовий аналіз) / О.С. Саинчин // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України. – 2002. – № 2. – С. 54-58.
10. Саинчин О.С. Деякі міжнародні і державно-правові аспекти боротьби з навмисними вбивствами заручників / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики. – 2002. – № 15. – С. 459-465.

11. Саїнчин О.С. Особливості розслідування навмисних убивств: способи скоєння і приховування / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми держави і права. – 2002. – Вип. 16. – С. 669-672.
12. Саїнчин А.С. Субъекты умышленных убийств / А.С. Саїнчин // Актуальні проблеми держави і права. – 2002. – № 15. – С. 79-85.
13. Саїнчин О.С. Моделі криміналістичних ситуацій і алгоритми слідчих дій при розкритті вбивств, скоєних на замовлення / О.С. Саїнчин // Юридичний вісник. – 2003. – № 2. – С. 106-109.
14. Саїнчин А.С. Особенности расследования детоубийств / А.С. Саїнчин // Правова держава. – 2003. – № 6. – С. 119-123.
15. Саїнчин О.С. Особливості криміналістичної класифікації навмисних вбивств із розчленуванням трупа / О.С. Саїнчин // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 3. – С. 172-176.
16. Саїнчин О.С. Особливості приватної методики розкриття убивств, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових пристроїв і вибухових речовин / О.С. Саїнчин // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3-4. – С. 303-308.
17. Саїнчин О.С. Криміналістичні проблеми встановлення способів скоєння сексуальних вбивств / О.С. Саїнчин // Міліція України. – 2003. – № 11. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 23. – С. 20-23.
18. Саїнчин О.С. Спроба наукової класифікації сексуальних вбивств (криміналістичний аналіз) / О.С. Саїнчин // Міліція України. – 2003. – № 12. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 24. – С. 18-20.
19. Саїнчин О.С. Ознаки і методи виявлення інсценівок навмисних вбивств / О.С. Саїнчин // Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. – Серія юридична. – 2003. – Вип. № 38. – С. 599-602.
20. Саїнчин О.С. Розкриття навмисних вбивств, скоєних в умовах неочевидності / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми політики. – 2003. – № 17. – С. 119-126.
21. Саїнчин О.С. Криміналістична класифікація вбивств, скоєних на сексуальному підґрунті / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – № 18. – С. 855-859.
22. Саїнчин О.С. Криміналістична характеристика вбивств, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї / О.С. Саїнчин // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 24. – С. 25-30.
23. Саїнчин О.С. Криміналістичні проблеми встановлення й ідентифікації розчленованого трупа / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – № 20. – С. 76-84.
24. Саїнчин О. С. Особливості огляду місця події вбивства при підозрі на згвалтування / О.С. Саїнчин // Вісник Донецького інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 3. – С. 263-270.
25. Саїнчин О.С. Особливості розкриття вбивств у випадку відсутності трупа / О.С. Саїнчин // Юридичний вісник. – 2003. – № 4. – С. 121-123.

26. Саїнчин О.С. Розкриття навмисних вбивств скоєних в умовах неочевидності / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми політики. – 2003. – № 17. – С. 119-126.

27. Саїнчин О.С. Основні методи встановлення й ідентифікації особистості трупа // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 4. – С. 115-120.

28. Саїнчин О.С. Відповідальність за вбивства: концептуальні основи розуміння протиправного позбавлення життя людини / О.С. Саїнчин // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – 2003. – Том 2. – С. 197-201.

29. Саїнчин А.С. Следственные ситуации и алгоритм действий при расследовании детоубийств / А.С. Саїнчин // Право України. – 2004. – № 2. – С. 121-124.

30. Саїнчин А.С. Разграничение убийств от смежных преступлений (уголовно-правовой анализ) / А.С. Саїнчин // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2004. – Частина 3. – С. 104-109.

31. Саїнчин О.С. Особливості криміналістичної характеристики сексуальних вбивств / О.С. Саїнчин // Право і безпека. – 2004. – № 1. – Т.3. – С. 146-148.

32. Саїнчин О.С. Криміналістичні проблеми виявлення інсценувань деяких видів умисних убивств / О.С. Саїнчин // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1-2. – С. 219-222.

33. Саїнчин О.С. Співвідношення змісту «криміналістичної характеристики», слідчих та оперативно-розшукових ситуацій при розкритті деяких видів навмисних убивств / О.С. Саїнчин // Міліція України. – 2004. – № 1. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 25. – С. 14-17.

34. Саїнчин О.С. Проблемні питання при розкритті вбивств, коли злочинці застосовують вогнепальну зброю, вибухові пристрої чи вибухові речовини / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми політики. – 2004. – Вип. 21. – С. 205-210.

35. Саїнчин О.С. Деякі елементи спеціальних криміналістичних методик у системі інформаційної та організаційно-управлінської діяльності, при розкритті злочинів / О.С. Саїнчин // Вісник Донецького інституту внутрішніх справ. – 2004. – № 1. – С. 196-203.

36. Саїнчин О.С. Проблемні питання при розкритті вбивств із розчленуванням трупа / О.С. Саїнчин // Міліція України. – 2004. – № 3. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 26. – С. 19-23.

37. Саїнчин О.С. Комплексна експертиза по справах про вбивства / О.С. Саїнчин // Міліція України. – 2004. – № 4. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 28. – С. 21-23.

38. Саїнчин О.С. Теоретичні і практичні питання які вирішує судово-медична експертиза у справах про навмисні вбивства / О.С. Саїнчин // Міліція

України. – 2004. – № 5. Науково-практичний збірник: Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених. – № 29. – С 16-19.

39. Саинчин А.С. Особенности содержания некоторых элементов криминалистической характеристики серийных убийств / А.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики. – 2004. – Вип. 22. – С. 229-232.

40. Саинчин А.С. Криминалистические критерии классификации умышленных убийств / А.С. Саинчин // Правова держава. – 2004. – № 7. – С. 122-129.

41. Саинчин О.С. Теоретичні концепції визначення поняття розкриття умисних вбивств по «гарячих слідах» / О.С. Саинчин // Правова держава. – 2005. – № 8. – С. 193-199.

42. Саинчин О.С. Компетенція судово-психіатричної експертизи по справах про вбивства й особливості її підготовки / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми держави і права / Збірних наукових праць. – № 22. – 2005. – С. 970–975.

43. Саинчин О.С. Особливості розслідування вбивств, скоєних в результаті протистояння організованих злочинних угруповань при розподілі сфер їх злочинних інтересів (криміналістичний аналіз) / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики / Збірних наукових праць. – № 26. – 2005. – С. 377-379.

44. Саинчин О.С. Особливості початкового етапу розкриття умисних убивств / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми держави і права. – 2006. – № 27. – С. 152-156.

45. Саинчин О.С. Спроба визначення концепції поняття «розкриття» та «розслідування» умисних вбивств / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики / Збірних наукових праць. – № 32. – 2007. – С. 14-20.

46. Саинчин О.С. Теоретичні концепції визначення поняття «розкриття та розслідування» умисних вбивств за «гарячими слідами» / О.С. Саинчин // Актуальні проблеми політики / Збірних наукових праць. – № 31. – 2007. – С. 212-220.

47. Саинчин О.С. Теоретичні засади розробки видової методики розслідування умисних вбивств / О.С. Саинчин // Держава та регіони. Серія: Право, 2010 р. № 4. – С. 221-225.

Інші статті, тези виступів на конференціях і семінарах

48. Саинчин О.С. «До питання щодо законодавства про тероризм» / О.С. Саинчин // Проблеми педагогіки вищої медичної освіти у вузах України. – Одеса: Чорномор'я, 1997. – С. 365-367.

49. Саинчин О.С. Завдання і роль судово-медичного експерта у розкритті злочинів у справах, пов'язаних з тероризмом / О.С. Саинчин // Проблеми педагогіки вищої медичної освіти у вузах України. – Одеса: Чорномор'я, 1997. – С. 367-369.

50. Саинчин А.С. К вопросу об истории и развитии терроризма / А.С. Саинчин // Весы Фемиды. – АР Крым: Интерномикос, 1999. – С. 71-78.

51. Саїнчин О.С. Кримінальна відповідальність за вбивство на замовлення / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. / «Питання застосування нового Кримінального кодексу України»: 25-26 жовтня 2001 р. – Х., 2001. – С. 113-119.

52. Саїнчин О.С. Нове у Кримінальному законодавстві України: вбивство на замовлення (Регіональна та криміналістична характеристика) / О.С. Саїнчин // Прогр. міжнар. наук.-практ. конф. «Судовий захист прав людини: національний і європейський досвід»: 9 листопада 2001 р. – Одеса, 2001. – С. 15.

53. Саїнчин О.С. Деякі питання вбивства на замовлення / О.С. Саїнчин // Прогр. наук. конф. молодих вчених «Сучасні проблеми юридичної науки і правозастосовчої діяльності», 20-21 грудня 2001 р. – Х., 2001. – С. 15.

54. Саїнчин О.С. Типові слідчі ситуації під час розслідування вбивств, скоєних на замовлення / О.С. Саїнчин // Прогр. міжвузівськ. наук.-практ. конф. «Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю»: 12 квітня 2002 р., Донецьк: Донецький ін-т ВС МВС України. – Донецьк, 2002. – С. 3.

55. Саїнчин О.С. Слідчі версії по справах про вбивства, скоєні на замовлення / О.С. Саїнчин // Матер, всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства». – Ч. 2.: 14-15 травня 2002 р., Запоріжжя, 2002. – С. 135-138.

56. Саїнчин О.С. Проблеми удосконалення боротьби з вбивствами, скоєними в результаті протистояння злочинних угруповань, при розділі сфер збуту наркотиків / О.С. Саїнчин // Прогр. наук. конф. «Боротьба з наркобізнесом проблеми та шляхи їх вирішення»: 17-18 жовтня 2002 р., Одеса: Одеськ. юрид. ін-т НУВС. – Одеса, 2002. – С. 9.

57. Саїнчин О.С. Кримінологічний і кримінально-правовий зміст деяких норм права щодо відповідальності за вбивства / О.С. Саїнчин // Прогр. наук.-практ. конф. «155-річний досвід підготовки правознавців на півдні України»: 5-6 грудня 2002 р., Одеса: ОНЮА. – Одеса, 2002. – С. 11.

58. Саїнчин О.С. Проблеми попередження вбивств, вчинених організованими злочинними трусами / О.С. Саїнчин // Прогр. всеукр. наук.-практ. семінар «Інформаційне забезпечення боротьби з організованою злочинністю»: 24 грудня 2002 р., Одеса. – Одеса, 2002. – С. 6.

59. Саїнчин О.С. Деякі особливості і зміст норм права, що регламентують порядок притягнення до кримінальної відповідальності за навмисне вбивство (порівняльна характеристика п. 3 ч. 2 ст. 115) / О.С. Саїнчин // Матер. ІХ регіон. наук.-практ. конф. «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»: 13-14 лютого 2003 р., Львів. – Львів, 2003. – С. 445-446.

60. Саїнчин О.С. Міжнародно-правова регламентація боротьби з деякими видами навмисних вбивств (вбивство заручників і захоплення заручників: кримінально-правові аспекти) / О.С. Саїнчин // Прогр. міжнар. наук. конф. «Застосування міжнародного права у внутрішньому правопорядку України»: 18-19 лютого 2003 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 11.

61. Саїнчин А.С. Разграничение убийств и смежных пре ступлений / А.С. Саїнчин // Прогр. міжнар. наук. конф. «Ідея правової держави: історія і сучасність» присвячена пам'яті П.І. Новгородцева: 22-23 квітня 2003 р., Луганск. – Луганск, 2003. – С. 11.

62. Саїнчин О.С. Криміналістична класифікація вбивств скоєних на сексуальному підґрунті / О.С. Саїнчин // Прогр. VI звітної наук. конф. проф.-викл. і аспірантського складу: 23-24 квітня 2003 р., Одеса: ОНЮА. – Одеса, 2003. – С. 26.

63. Саїнчин О.С. Особливості розслідування вбивств, прихованих інсценівками / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. «Трансформація ринкових відносин в Україні: організаційно-правові та економічні проблеми»: 15 травня 2003 р., Одеса: ОНУ ім. Мечникова. – Одеса, 2003. – С. 100-102.

64. Саїнчин О.С. Аспекти розслідування навмисних вбивств, прихованих як самогубство / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. «Україна наукова – 2003». – Т.2 «Право»: 16-20 червня 2003 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 23-25.

65. Саїнчин О.С. Проблеми ідентифікації особи при розслідуванні вбивств з розчленуванням трупа / О.С. Саїнчин // III наук. читання, присвячені 90-річчю з дня народження докт. юрид. наук, професора В.П. Колмакова: 12-13 вересня 2003 р., Одеса. – Одеса, 2003. – С. 172-176.

66. Саїнчин О.С. Міжнародно-правова регламентація боротьби з деякими видами навмисних вбивств / О.С. Саїнчин // Збірник наук. праць «Держава і право»: ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – Дніпропетровськ; Київ, 2003. – С. 17.

67. Саїнчин О.С. Особливості огляду місця події і призначення експертиз при розслідуванні вбивств, скоєних на сексуальному підґрунті / О.С. Саїнчин // Збірник наук. праць. – Вип. 3 «Право», – Харків, 2003. – С. 129-134.

68. Саїнчин О.С. Особливості розслідування вбивств, пов'язаних зі зникненням людини (криміналістичний аналіз) / О.С. Саїнчин // Матер. X регіон. наук.-практ. конф. «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»: 5-6 лютого 2004 р., Львів. – Львів, 2004. – С. 464-465.

69. Саїнчин О.С. Криміналістичні проблеми розкриття вбивств, пов'язаних зі зникненням людини, або відсутністю трупа / О.С. Саїнчин // Держава та регіони. – № 1. – 2004. – Серія «Право». – С. 156-158.

70. Саїнчин О.С. Проблеми розслідування навмисних вбивств, прихованих як некримінальна подія / О.С. Саїнчин // Матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. «Наука і освіта – 2004». – Т.49 «Право»: 10-25 лютого 2004 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 58-60.

71. Саїнчин О.С. Використання спеціальних знань при проведенні судових експертиз у справах про навмисні вбивства / О.С. Саїнчин // Прогр. міжнар. наук.-практ. конф. «Реформування правової системи України: проблеми і перспективи розвитку в контексті Європейських інтеграційних процесів»: 28-29 квітня 2004 р., Київ. – Київ, 2004. – С. 25.

72. Саїнчин О.С. Проблеми розслідування навмисних вбивств, вчинених організованими злочинними трусами при розділі сфер їх економічних інтересів / О.С. Саїнчин // Прогр. міжнар. наук.-практ. семінара «Тіньова економіка в інфраструктурі організованої злочинності»: 23 вересня 2004 р., Одеса. – Одеса, 2004. – С. 19.

73. Саїнчин А.С. Криміналістические проблемы раскрытия и расследования умышленных убийств / А.С. Саїнчин // Прогр. всеукр. научн.-практ. семінара «Эффективность правовых мер в противодействии организованным формам преступности»: 20 января 2005 г., Одесса. – Одесса, 2005. – С. 9.

74. Саїнчин О.С. Проблеми першого етапу розкриття навмисних вбивств // Прогр. наук. конф. проф.-викл. складу ОНЮА: 22-23 квітня 2005 р., Одеса. – Одеса, 2005. – С. 42.

75. Саїнчин О.С. Криміналістичні проблеми розслідування умисних убивств матер'ю своєї новонародженої дитини / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. «Запорізькі правові читання»: 30 червня-2 липня 2005 р., Запоріжжя. – Запоріжжя, 2005. – С. 175-178.

76. Саїнчин А.С. Криміналістическая характеристика серийных убийств / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. семінара «Другі Прибузькі юридичні читання»: 24-25 листопада 2006 р., Миколаїв. – Миколаїв, 2006. – С. 144-148.

77. Саїнчин О.С. Способи і обстановка вчинення серійних вбивств / О.С. Саїнчин // Матер. XII регіон. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми розвитку державності та правової системи України»: 8-9 лютого 2007 р., Львів. – Львів, 2007. – С. 569-572.

78. Саїнчин О.С. Криміналістичні моделі першопочаткових слідчих дій та особливості проведення тактичних операцій, які спрямовані на розкриття умисних убивств / О.С. Саїнчин // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої ювілею професора М.В. Салтевського «Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи», Харків, 2007. – С. 205-210.

79. Саїнчин О.С. Криміналістичні поняття «розкриття» та «розслідування» умисних вбивств / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм: Збірник статей учасників міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора П.О. Недбайла (28-29 березня 2008 р.), – Львів, 2008. – С. 211-214.

80. Саїнчин О.С. Криміналістичне, кримінально-правове та організаційно-тактичне визначення поняття «розкриття та розслідування» умисних вбивств / О.С. Саїнчин // Актуальні питання реформування правової системи України: Збірник наукових статей за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 30-31 травня 2008р. – Луцьк, 2008. – С. 556-560.

81. Саїнчин О.С. Особливості застосування спеціальних знань на початковому етапі розслідування умисних вбивств / О.С. Саїнчин // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах:

Всеукраїнська науково-практична конференція, 30 жовтня 2009 року, Запоріжжя: матеріали: у 2 ч. – Запоріжжя: Юридичний ін-т ДДУВС, 2009.– Ч.1.– С. 139-141.

82. Саїнчин О.С. Особливості огляду місця події при виявленні трупа новонародженої дитини / О.С. Саїнчин // Дізнання та досудове слідство в органах внутрішніх справ: сучасний стан та шляхи удосконалення: матеріали науково-практичної конференції (Харківський національний університет внутрішніх справ, 22 жовтня 2010 р.). – Харків, 2010. – С. 108-110.

АНОТАЦІЯ

Саїнчин О.С. Розслідування умисних вбивств: теорія та практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2011.

Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці монографічним дослідженням, у якому на основі системно-діяльнісного підходу здійснено криміналістичний аналіз сукупності таких видів умисних вбивств, як вбивства приховані інсценуванням, пов'язані із розчленуванням трупа, вчинені на сексуальному ґрунті, матір'ю своєї новонародженої дитини, вчинені на замовлення, вчинені із застосуванням вибухових пристроїв. Розглянуто криміналістичні аспекти класифікації та характеристики таких злочинів, що дає змогу побудувати типові моделі видів умисних вбивств та створює передумову для розробки методів їх розслідування. Крім того, визначено проблемні аспекти застосування спеціальних знань і проблемні питання, які виникають щодо проведення комплексних експертиз.

Шляхом системного розгляду розслідування як пізнавальної, інформаційної та організаційної діяльності визначено концептуальні засади розробки видової методики розкриття умисних вбивств. Сформульовано завдання в їх розслідуванні, визначено типові слідчі ситуації, версії й тактичні завдання, запропоновані програми дослідження обставин зазначених злочинів, засоби і методи їх перевірки і вирішення на початковому етапі розслідування.

Ключові слова: умисні вбивства, злочинна діяльність, криміналістична класифікація, криміналістична характеристика, методика розслідування, типові версії, тактичні завдання, програми розслідування, слідчі ситуації, тактичні операції.

АННОТАЦИЯ

Саинчин А.С. Расследования умышленных убийств: теория и практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная

экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Классический частный университет. – Запорожье, 2011.

Диссертация является первым в отечественной юридической науке монографическим исследованием, в котором на основе системно-деятельного подхода осуществлен криминалистический анализ совокупности таких видов умышленных убийств, как убийства, скрытые инсценировками, связанные с расчленением трупа, совершенные на сексуальной почве, матерью своего новорожденного ребенка, совершенные по заказу, совершенные с применением оружия и взрывных устройств. Рассмотрены криминалистические аспекты классификации и характеристики этих преступлений, что даёт возможность построить типовые модели видов умышленных убийств и создаёт предпосылки для разработки методов по их расследованию. Кроме этого, определены проблемные аспекты применения специальных знаний и проблемные вопросы, которые возникают при проведении комплексных экспертиз.

Базируясь на системном рассмотрении расследования как познавательной, информационной и организационной деятельности, автором определены концептуальные основы разработки видовой методики раскрытия умышленных убийств. Сформулированы задачи по их расследованию, определены типовые следственные ситуации, версии и тактические задачи, предложены программы исследования указанных преступлений, средства и методы их проверки и решения на начальном этапе расследования.

Сформулировано авторское определение и уточнено содержание понятия тактических операций, проводимых на первоначальном этапе расследования умышленных убийств, которые рассматриваются в трех аспектах – сфере практической деятельности правоохранительных органов (органов внутренних дел и следователей прокуратуры), научного направления криминалистики (теории, учения), специфического объекта управленческого воздействия. Получила дальнейшее развитие структура видовой методики расследования умышленных убийств, рассмотрены современные уровни, формы и направления криминалистической методики расследования преступлений в целом. На основе обобщения практического опыта организации и осуществления деятельности органов внутренних дел и следственных подразделений по раскрытию умышленных убийств, в частности, предложены пути совершенствования этой деятельности и разработаны конкретные предложения по этому поводу.

При рассмотрении проблем построения видовой методики расследования умышленных убийств, где анализируется её структура, акцентируется внимание на важной роли криминалистической характеристики как элемента такой структуры. На примерах путей расследования пяти видов умышленных убийств определяется значение установления элементов криминалистической характеристики преступлений на первоначальном этапе расследования.

Исследуются особенности использования данных оперативно-розыскного характера в уголовно-процессуальной деятельности следователя при расследовании убийств. Предлагается перечень материалов оперативно-

розыскной деятельности, которые могут быть приобщены к уголовному делу, порядок направления следователю таких материалов органом дознания.

Ключевые слова: умышленные убийства, преступная деятельность, криминалистическая классификация, криминалистическая характеристика, методика расследования, типовые версии, тактические задачи, программы расследования, следственные ситуации, тактические операции.

SUMMARY

Sainchin A.S. Investigations of intentional murders: theory and practice. – Manuscript.

The dissertation for getting of scientific degree of Doctor of Law in speciality 12.00.09 – criminal process and criminalistics, court examination; operatively-search activity. – Classic Private University. – Zaporozhye, 2011.

The dissertation is the first monographic investigation in state law science, in which on the basis of systematic approach, criminal analysis of total of such types of premeditated murders as murders hidden by the staging, connected with the corpse's partition, made on the sexual basis, by mother of her new-born child, made by order, made by the means of explosive equipment is made. Criminal aspects of classification and characteristic of such crimes that gives possibility to form typical models of sorts of premeditated murders and creates precondition for elaboration of methods of their investigation are examined. Besides determined problematic aspects of specific knowledge and problematic matters, that appears in case of caring out of complex examination.

Basing on the systematic investigation examination as cognitive, informational and organizational activity, conceptual pointes of elaboration of specific methods of reveal of premeditated murders are determined by narrator. Formulated tasks in their investigation, determined typical investigational situation, versions and tactical tasks, suggested programs of investigation circumstances of mentioned crimes, facilities and methods of their correction and the solution on the initial stage of their investigation.

Key words: premeditated murders, criminal activity, criminalistics classification, criminalistics characteristic, methodology of investigation, typical versions, tactical tasks, investigational programs, investigational situations, tactical operations.

РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Підписано до друку 18.05.2011. Формат 60x80/16.
Папір офсетний. Друк ізографічний. Умов.-друк. арк. 1,9.
Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Замовлення №81-10А

Виготовлено на поліграфічній базі Класичного приватного університету
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б